

นักพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านการสื่อสารกับสังคม เช่น ร่วมกิจกรรมแสดงละครในงานมหกรรมห้องเรียนชุมชน ทำให้นโยบายการศึกษาของกระทรวงการศึกษามีการยอมรับให้เป็นโรงเรียนต้นแบบ

ชุมชนบ้านกิวแล ใช้กลไกองค์กรกลุ่มอียูสสอนหลาน ภายใต้การสนับสนุนของสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่วาง ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนเกิดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น ช่วงหญ้า สืบสานงานศิลปะ การใช้โอกาสการสนับสนุนของงบประมาณจากรัฐบาล ในการสร้างการเรียนรู้ให้องค์กรต่าง ๆ ในลุ่มน้ำวาง และเครือข่ายโครงการอียูสสอนหลาน ที่มีสายสัมพันธ์กับองค์กรต่าง ๆ ในระดับลุ่มน้ำ โดยเฉพาะ เครือข่ายภายใต้วิทยาลัยจาวบ้านลุ่มน้ำวาง กลุ่มพ่อครู แม่ครูชุมชนลุ่มน้ำแม่วาง หน่วยงานราชการต่าง ๆ ในลุ่มน้ำแม่วางโดยเฉพาะโรงพยาบาลอำเภอแม่วาง สถาบันการศึกษาในลุ่มน้ำแม่วาง กลุ่มผู้สูงอายุลุ่มน้ำวาง และองค์กรภายนอกลุ่มน้ำวาง เครือข่ายองค์กรประชาชน องค์กรนักพัฒนาเอกชน

ชุมชนบ้านใหม่ปางเดิม ใช้กลไกการจัดการเรียนรู้ของโรงพยาบาลอำเภอแม่วาง ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนเกิดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างชุมชนเป็นสุข ใช้ข้อมูลแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชน เพื่อให้ชุมชนคิดกิจกรรมที่ต้องการสร้างสุขให้เกิดขึ้นในชุมชน ภายใต้กลุ่มสถานพื้นบ้านใหม่ปางเดิม กลไกที่เลี้ยงในระดับชุมชนใช้กลุ่ม อสม. ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้

กลไกการจัดการเรียนรู้ระดับเครือข่าย

เครือข่ายสภาวัฒนธรรม เป็นกลไกที่มีศักยภาพในการสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรรัฐ และเป็นแหล่งทรัพยากรการสนับสนุน งบประมาณ พร้อมกับเป็นกลไกการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้กับองค์กรภายนอกชุมชนลุ่มน้ำวาง ช่วยประสานภาคีความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ให้เกิดการจัดกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกับโครงการอียูสสอนหลาน

เครือข่ายทรัพยากรลุ่มน้ำวางตอนบน เป็นกลไกสำคัญในการกำหนดนโยบายการสนับสนุนการเรียนรู้ สร้างพื้นที่รูปธรรมตัวอย่าง กำหนดพื้นที่ตัวอย่างที่ต้องร่วมกันพัฒนานา และการให้ความช่วยเหลือสนับสนุน ทุน แรงงาน การประชาสัมพันธ์ พร้อมกับการให้ความดูแลผู้นำในการปฏิบัติกิจกรรม ที่ช่วยให้คำปรึกษา และช่วยเหลือผู้นำในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้พื้นที่ภายใต้เครือข่าย

เครือข่ายเหมืองฝาย เป็นกลไกในการสร้างความยุติธรรมในการใช้ทรัพยากรน้ำ สร้างกฎระเบียบให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มน้ำ และดูแลการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้ลุ่มน้ำแม่จาง มีความอุดมสมบูรณ์ ของทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า เป็นเครือข่ายองค์กรเหมืองฝาย สามารถประสานกับนโยบายรัฐบาล ในการดูแลจัดการลุ่มน้ำวางภายใต้ คณะอนุกรรมการฟื้นฟูลุ่มน้ำวาง ที่เป็นองค์กรเชื่อมสัมพันธ์กับลุ่มน้ำต่างๆ ของลุ่มน้ำแม่ปิง การใช้โอกาสการสนับสนุนของคณะกรรมการฟื้นฟูลุ่มน้ำวาง ในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของพื้นที่ลุ่มน้ำแม่จาง เช่น กิจกรรมการค้นหาคำตอบ “น้ำวางหายไปไหน” จนสามารถหาแนวทางสร้างความร่วมมือภายใต้ลุ่มน้ำแม่จาง ในการจัดกิจกรรมการสืบชะตาน้ำ การเทศนาธรรมปลาซ่อน เพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

เครือข่ายสภาเยาวชน จัดตั้งขึ้นมาเพื่อสร้างกลไกความสัมพันธ์ของเยาวชนทั้งลุ่มน้ำวางคอนบน และเยาวชนลุ่มน้ำวางคอนล่าง ในการสร้างความร่วมมือในการจัดการปัญหาเยาวชน ที่มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติ ภายใต้ชื่อ “สภาเยาวชนลุ่มน้ำวาง” การพัฒนาสภาเยาวชนเพื่อให้สามารถติดต่อกับเครือข่ายเยาวชนนอกพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วาง ในการจัดการทรัพยากร ทุนเดิมของกลุ่มเยาวชนที่มีอยู่เดิม เพื่อพัฒนาสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรสภาเยาวชน และทำหน้าที่เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ กิจกรรมของวิทยาลัยจาวบ้าน พร้อมกับร่วมปฏิบัติการในงานกิจกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีสืบชะตาน้ำวาง

วัตถุประสงค์ 2 เสริมสร้างศักยภาพผู้นำองค์กรชุมชน พระสงฆ์ แกนนำเยาวชนและนักพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีบทบาทการจัดการความรู้ชุมชนให้มีความสามารถในการเป็นนักจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำวาง

มีผู้นำ / แกนนำหลักของแต่ละองค์กรเครือข่าย ที่ร่วมเรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติการ การจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำแม่วาง จำนวน 36 คน มาจากเครือข่ายองค์กรชุมชนและข้าราชการในพื้นที่ดังนี้

1. เครือข่ายทรัพยากรลุ่มน้ำวางคอนบน 4 หมู่บ้านหลัก จำนวน 18 คน คือ
 - 1.1. ชุมชนบ้านหนองเต่า มีจำนวน 3 คน นายจอนิ โอโดเชา นายสิวกกร โอโดเชา นายอำนาจ นิยมไพรนิเวศน์
 - 1.2. ชุมชนบ้านทุ่งหลวง มีจำนวน 8 คน พ่อหลวงแก้ว จิเก นายกิบือ นิยมไพรนิเวศน์ นายนันทวัฒน์ ถิ่นพนาลัย นายนิพล ศรีเอื้องคอย นายบุญเป็ง กานนภูมิ นางสาววิพอ ถิ่นพนาลัย และนายพนพร ทุ่งเมืองทอง
 - 1.3. ชุมชนบ้านห้วยอีค่าง มีจำนวน 5 คน นายบุญเจ้า ไสลทองเพริศ นายมานพ ศรีเอื้องคอย นางสาวจิรัช มั่นสุขเจริญ นายนายพิเชษฐ์ ศรีเอื้องคอย นายวุฒิไกร พุทธรักษากุล นายศรีมา ทุ่งเมืองทองและนายมงคล รักยิ่งประเสริฐ
 - 1.4. ชุมชนบ้านโป่งน้อยเก่า จำนวน 2 คน นายทองดี อักษรเจริญกุล และนายพนาดี อักษรเจริญกุล
2. เครือข่ายครูภูมิปัญญาสุขภาพวัฒนธรรมและพระสงฆ์ จำนวน 8 คน คือ พระครูสุนทร ธรรมโชติ พระธรรวรรค์ เศรษฐปัญญา พระเสกสันต์ ชาวภา พระสมเด็จ เมืองชัย พระบรรโฆงค์ อภิวัฒน์ โน อัยใจคำ คาปัญญา อัยอุ้น ศรีวิชัย และนายสมทรัพย์ ศรีสุวรรณ

3. เครือข่ายองค์กรเหมืองฝายลุ่มน้ำวาง มี 6 ท่าน คือนายมานิตย์ เขียวเหมย นายสิน บุญค๊ะเลิศ นายบุญเลิศ ศรีกันทา นายหล้า สมเผือก นายจรัส รัตโน และนายสมเพชร
4. เครือข่ายองค์กรเยาวชน นางสมพร คงคำฟู นายปฏิวัติ นามเจิง นายศิวกร โอโละชา นาย นันทวัฒน์ ถิ่นพนาลัย
5. กลุ่มสันป่าตองแม่วางเสวนา 2 คน คือ พ่อน้อยบุญส่ง ชินะวงศ์ และนายไพศาล ภิโกลคำ
6. ข้าราชการในท้องถิ่น 7 ท่าน คือ นางวิภา จตุพรพิทักษ์กุล คุณสินีนาง อนุสกุล คุณอัญชลี บุญเรือง ครูพิชัย จุลเดช ครูเกษร ครูเขาวมาศ ลิปะตะศิริ และครูเรืองเนตร พลอยแดง

จากการทบทวนสรุปบทเรียนและการประเมินตนเองร่วมกัน ได้สะท้อนว่าทีมแกนนำได้มีการพัฒนาศักยภาพตนเองในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ผู้นำมีความสามารถในการประสานงานกับองค์กรเครือข่ายต่างๆ “สร้างเจ้าหนู” ภาวการณ์ร่วมมือกับองค์กรทั้งในและนอกชุมชนได้ โดยผู้นำที่เชื่อมภาคี สร้างความเป็นพรรคพวก เพื่อนฝูง สร้างพันธมิตร “เจ้าหนู” ร่วมกันแล้วนั้นเสมือนว่าต่างฝ่ายต่างมีความตระหนักต่อภาระหน้าที่ของกันและกัน เป็นเจ้าภาพร่วม มีการเอามือเอาร่วมในการร่วมกิจกรรมโดยไม่ต้องใช้บัตรเชิญ เช่น งานมหกรรมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม ภูมิปัญญาบ้านทุ่งหลวง ช่วงเดือน มีนาคม 2548 แต่ละองค์กรได้ส่งตัวแทนหรือส่งแกนนำมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน พอถึงช่วงเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน ทางเครือข่ายเหมืองฝายได้จัดพิธีเลี้ยงผีฝ่ายขึ้น แกนนำเหมืองฝายได้เชิญเครือข่ายคอนบมมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเครือข่ายอุ้ยสอนสอน หลานได้เปิด “ช่วงฮ้ายพะญา” ในวันที่ 23-24 มิถุนายน ทางเครือข่ายองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรชุมชนต่างได้ส่งตัวแทนมาร่วมแลกเปลี่ยนและร่วมแสดงโดยไม่มี การแบ่งแยก
2. ผู้นำ / แกนนำมีความสามารถเป็นตัวนำ / ผู้นำทางความคิดในการพัฒนาชุมชนได้ ซึ่งผู้นำ เกิดความตระหนัก / เป็นภาระหน้าที่ที่ต้องชี้แนะให้ชุมชนเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับ คนในชุมชนอยู่ตลอดเวลาและหาวิธีการ / กระบวนการให้ชุมชนได้เห็นการเปลี่ยนแปลง โดยใช้ภาษาวัฒนธรรมต่างๆ การหาทางออก การนำคิดและนำทำกิจกรรมต่างๆ เช่น “ช่วง เรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนบ้านห้วยอีค่าง” เกิดจากแนวความคิดของผู้นำหลายคน เช่น พะดี แควา พะดีมงคล พะดีมานพ พ่อหลวงไครภพ ผู้ช่วยสีกา อ้ายชวน ฯลฯ เพื่อให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งเรื่องของการจักสาน การเรียนรู้ภาษาของตนเอง การเล่นเกม (เดหน่า) ฯลฯ “แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาบ้านทุ่งหลวง” ก็เกิดจากแนวความคิดของผู้นำรุ่นเก่า เช่น พ่อหลวงแก้ว พะดีกิบือ พะดีนุติ คณะครู โรงเรียนบ้าน

ทุ่งหลวง ได้ร่วมกันองค์กรจากภายนอก เช่น ตรส. ตรพ. วิทยาลัยจวบบ้านลุ่มน้ำวาง และ วจส. ได้ร่วมกันจัดขึ้นให้เห็นเป็นรูปธรรม ช่วงสายสะพานของเครือข่ายอุบลตอนกลางและ การคิดเรื่องการอุบรคพอเพียงยั่งยืนและเป็นสุข เป็นต้น

3. ผู้นำ / แกนนำมีความสามารถในการเห็นการเปลี่ยนแปลงของสมาชิกในชุมชนและกระตุ้น การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและองค์กรเครือข่ายได้ โดยมีวิธีการมอง / มีวิสัยทัศน์ใน การมองที่กว้างไกล ที่เห็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว เช่น รูปแบบของการผลิตใน ชุมชน ซึ่งจากเดิมมีการผลิตที่เน้นเรื่องความพอเพียงมีการแลกเปลี่ยนแรงงานด้วยวิธีการเอา มือเอววันช่วยเหลือซึ่งกันและกันเปลี่ยนไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ที่เน้นเพื่อการขาย คิดเรื่อง กำไร การได้เปรียบเสียเปรียบ มีการแลกเปลี่ยนแรงงานด้วยวิธีการจ้าง ฟังจากระบบทุนจาก ภายนอก มากขึ้น ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนทั้งระบบเครือข่าย เพื่อนบ้านเริ่มห่าง เหนือกันมากขึ้นไม่มีเวลาได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกัน จากสถานการณ์ดังกล่าว ผู้นำได้ริเริ่มให้มี กิจกรรมเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เช่น พิธีสืบทอด ดิน น้ำ ป่า หรือการ รื้อฟื้นระบบการเอามือเอววันช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้น
4. ผู้นำ / แกนนำมีความตระหนัก / สามารถในการคิดค้นภาษาวาทกรรมต่างๆ เพื่อใช้เป็น เครื่องมือให้ชาวบ้านเห็น / เป็นตัวสะท้อนให้สมาชิกในชุมชน / เครือข่ายเห็นการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน เช่น การใช้วาทกรรมต่างๆ นำมาเปรียบเทียบกับวิถีหรือ รูปแบบการผลิตของสมาชิกในชุมชน เช่น นรก 7 ชั้น สวรรค์ 7 ชั้น ทำ 1 ปี กิน 3 ปี หรือ ทำ 3 ปี ได้กิน 1 ปี เป็นต้น เรื่องของนรก 7 ชั้น หรือทำ 3 ปีได้กิน 1 ปี ตามความหมายของผู้นำ (แคว) ได้อธิบายเปรียบเทียบให้ดูว่า เป็นรูปแบบการผลิตของสังคมสมัยนี้ ที่จากเดิมมี ระบบการผลิตที่เน้นความพอเพียงมีการพลิกหน้าดินในการปลูกปีละครั้ง มาเปลี่ยนเป็นปี หนึ่งมีการพลิกหน้าดินหลายครั้ง เช่น การปลูกหอมหัวใหญ่ การปลูกพืชเมืองหนาว กะหล่ำปลี ผักสลัด ข้าวโพด ฯลฯ เนื่องจากการปลูกพืชเหล่านี้ต้องใช้ต้นทุนในการปลูกสูง มีการใช้ปุ๋ย / ยาเคมีในการเร่ง / กระตุ้นหรือป้องกันแมลงต้อง มีเวลาในการดูแลเอาใจใส่อยู่ ตลอดเวลา หากบางปีผลผลิตไม่ดี ขายไม่ออก หรือผลผลิตราคาตกต่ำ ผลที่ตามมาที่เห็นมาก ที่สุดคือการเป็นหนี้ พอปีต่อไปต้องเพิ่มพื้นที่การผลิต ต้องพลิกหน้าดินที่ลึกขึ้นต้องเพิ่มปุ๋ย / ยา เคมีเพื่อหวังเอากำไรไปชดใช้หนี้หากเกิดการขาดทุนอีกก็จะมีแนวคิดแบบนี้ต้องเพิ่มฯ เปรียบเหมือนการลงนรก ลึกลงไปเรื่อยๆ หรืออาจต้องทำถึง 3 ปีจึงจะได้กินสักปีหนึ่งอย่างนี้เป็น ดัน

ส่วนสวรรค์ 7 ชั้นนั้น ผู้นำ(แคว)ได้เปรียบเทียบให้ดูซึ่งการมีรูปแบบวิถีการผลิตที่ แตกต่างไปจาก นรก 7 ชั้น คือ เน้นเรื่องความพอเพียง เน้นกินให้อิ่มก่อนถ้าเหลือจึงค่อยขาย ทำ 1 ปีได้กิน 3 ปียกตัวอย่างเช่น ปีนี้ ผู้นำ (แคว) ปลูกถั่วดินที่ใช้รูปแบบการเอามือเอววัน ช่วยเหลือกัน เมื่อถึงช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิต มีการนำไปกินส่วนหนึ่งนำไปแบ่งปันให้เพื่อน

บ้านส่วนหนึ่ง หรือหากเพื่อนบ้านคนใดต้องการเมล็ดพันธุ์นำไปปลูกจะมีการแบ่งปันให้ โดยไม่ต้องขาย หรืออาจขายในราคาถูกเมื่อเพื่อนบ้านนำไปปลูกก็จะมีแลกเปลี่ยนแรงงานกันด้วยวิธีการ การเอามือเอววันช่วยเหลือกันหรือการใช้มือคืบเมื่อถึงช่วงเก็บเกี่ยว ผลผลิตถึงแม้ตนเองจะไม่ได้ปลูกด้วยการเคยแบ่งปันให้เพื่อนบ้านมาก่อนพอถึงเวลาเพื่อนบ้านก็จะนำผลผลิตมาคืนให้เสมือนไม่ได้ปลูกแต่ได้กินอีกปีหรือมากกว่านั้นตามความหมาย ทำ 1 ปี กิน 3 ปี เป็นต้น

5. ผู้นำสามารถใช้วิธีคิดบูรณาการเชื่อมโยงคดีที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองของท้องถิ่นในการ คิดวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน โดย การนำเอา บทบาท คำทา หรือนิทานมาบูรณา การเชื่อมโยงเพื่อวิเคราะห์ให้ชุมชนเห็นความเปลี่ยนแปลง เช่น นิทานเรื่องเจาะเกาะโคะ (คนขี้เกียจ) หรือนิทานเรื่อง เงินกับข้าว เป็นคำสะท้อน เรื่องคนขี้เกียจ ให้เทียบรูปแบบการ ทำงานคำว่าขี้เกียจในนิทานไม่ว่าจะไม่ว่าจะไม่ทำอะไรเลยแต่เป็นลักษณะการกระทำที่เน้นความ พ้อเพียงเหมาะสมกับความต้องการของตนเองให้ตนเองอยู่รอด

ส่วนเรื่องเงินกับข้าวเป็นนิทานที่สะท้อนให้คนได้เปรียบเทียบระหว่างเงินกับข้าว จะเลือกเอาแบบไหน จะเลือกเอาเงินก็ต้องนำเงินไปซื้อข้าวถ้าเลือกเอาข้าวเป็นหลัก ก็จะอยู่ รอดพอเพียงไม่มีวันตาย

6. ผู้นำมีศักยภาพในการจัดการตัวเอง ครอบคลุม ชุมชน สังคม ที่ได้จากการเรียนรู้บริบท ต่างๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีตนเองโดยไม่ยอมให้ผู้อื่น / บุคคลอื่นมาจัดการชีวิต / ความเป็นมนุษย์เงินเดือน ไม่สามารถจัดการเปลี่ยนความคิดวิถีชีวิตผู้นำได้ เนื่องจาก รูปแบบที่องค์กรภายนอกเข้ามาส่งเสริมให้ชุมชน ทำให้ทำอย่างโน้นทำอย่างนี้ โดยไม่ คำนึงถึงความรู้ หรือความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบที่ต่างจากวิถีชีวิตของคนใน ชุมชน เช่น การเข้ามาส่งเสริมของกรมการเกษตรที่ส่งเสริมให้ชุมชนปลูกพืชเชิงเดี่ยว พืช เมืองหนาว ที่ต้องใช้ต้นทุนสูงใช้น้ำเยอะ แรกๆ ผลผลิตมีราคาขายได้ แต่เมื่อมีการปลูกมาก ขึ้นผลผลิตราคาตกต่ำส่งผลกระทบต่อหลายอย่างตามมาทั้งเรื่องหนี้สิน การใช้ปุ๋ย / ยาเคมี ที่มี ให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นต้น

7. มีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นทั้งเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ, การ จัดการวิถีชีวิตในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง ผู้นำ / แกนนำในหลายพื้นที่ได้เห็นรูปแบบ วิธีการจากการไปศึกษาดูงานจากองค์กรหรือชุมชนหลายพื้นที่ประสบความสำเร็จในการ จัดการปัญหาในเรื่องต่างๆ เช่น การไปศึกษาดูงานด้านการจัดการความขัดแย้งเรื่องการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติ ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง อ.หางดง รูปแบบการจัดการเกษตรยั่งยืนแม่ทา กิ่ง อ.แม่ออนได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้นำ / แกนนำบ้านอื่นๆ นำความรู้ประสบการณ์มี แนวทางในการจัดการการป้องกันปัญหา ที่ได้รับมาปรับใช้กับพื้นที่ของตนเอง เช่น เรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เกิดการรวมกลุ่มของแกนนำองค์กรเครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่

ลุ่มน้ำวางเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติและมีแผนงานกิจกรรมในการอนุรักษ์พื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันในนาม คณะอนุกรรมการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำแม่วาง เป็นต้น

8. มีความเข้าใจในสถานการณ์การขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ชัดเจนขึ้นขณะที่คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจ เนื่องจากผู้นำได้ผ่านเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน และผ่านประสบการณ์จากการศึกษาดูงานในที่ต่างๆ ได้เรียนรู้และเข้าใจปัญหาวิธีการในการป้องกันแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากพื้นที่ต่างๆ มาเป็นแบบแผนเป็นแนวทางในการจัดการทั้งเรื่องของการจัดการทรัพยากร เรื่องของแบบแผนการดำเนินชีวิต แบบแผนการผลิตของคนเองและชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ 3. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหา การจัดการทรัพยากร การพัฒนาแบบแผนการผลิตจากฐานประสบการณ์เดิมสู่การจัดการชุมชนให้เป็นสุข ได้อย่างเป็นระบบและบูรณาการสู่ความเป็นองค์กรรวม ที่สามารถเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้ชุมชนอื่น ได้จริง

3.1 มีรูปแบบทางเลือกที่เกิดจากการร่วมตัวสร้างการเรียนรู้ด้วยกระบวนการร่วมในการศึกษาวิเคราะห์และการแก้ไขปัญหา การจัดการทรัพยากร การพัฒนาแบบแผนการผลิต จากฐานประสบการณ์เดิมสู่การจัดการชุมชนให้เป็นสุขได้อย่างเป็นจังหวะ เป็นระบบ และบูรณาการสู่ความเป็นองค์กรรวม พร้อมกับมี หลักสูตรการเรียนรู้องค์ความรู้ชุมชน ที่มีทรัพยากรบุคคลที่มีความสามารถในการสื่อสารหรือเป็นผู้ถ่ายทอดนำเสนอองค์ความรู้ชุมชน และทิศทางการพัฒนาชุมชนให้เป็นสุข และยั่งยืนได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทแต่ละท้องถิ่น พร้อมกับมีพื้นที่รูปธรรมที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน และเป็นฐานข้อมูลเพื่อสื่อสารกับสังคมได้ ในพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

1.) ชุมชนบ้านทุ่งหลวง มีรูปแบบที่สามารถเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นคือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชนด้วยการกำหนดจุดเรียนรู้ภายในชุมชน 11 จุด เป็นรูปแบบการเรียนรู้ ให้เด็กเป็นศูนย์กลาง แต่ชุมชนเป็นพื้นที่การเรียนรู้ การจัดการกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ระหว่างชุมชนและคณะครูในโรงเรียนบ้านทุ่งหลวง วิธีคิดคือ ยกเวทีที่กั้น

กลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชนออก ทำให้ชุมชนได้มีโอกาสจัดการเรียนรู้ กับลูกหลานของชุมชน ครู

ถูกเรียกในนาม พระดี (ลุง) เป็นคำเรียกจากชุมชนแสดงถึง การลดช่องว่างระหว่างครูกับชุมชน เพราะชุมชนให้ความสำคัญกับครูผู้สอนเหมือนคนในชุมชน เหมือนญาติผู้ใหญ่ ความรู้สึกนี้จะไม่เกิดขึ้นหากครู แสดงตัวเป็นคนนอก เอาความรู้ภายนอกชุมชนมาสอนให้ลูกหลานในชุมชน เชื่อความรู้จากภายนอกจนลืมความรู้เดิม และในที่สุดเด็กที่ได้รับการศึกษามุ่งแต่จะเอาชีวิตของตัวเองออกไปใช้ชีวิตนอกชุมชน แต่หลักสูตรการเรียนการสอนที่โรงเรียนบ้านทุ่งหลวงเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนมุ่งให้ หน่ออ่อนของชุมชนเป็นต้นไม้ที่เติบโตท่ามกลางวิถีชีวิตชุมชน มิได้ปฏิเสธความรู้ความรู้ภายนอก เพียงแต่เรียนรู้เพื่อรู้ให้เท่าทัน แต่เน้นความรู้ภายในชุมชนให้เกิดความภาคภูมิใจในความรู้ของชุมชนตัวเอง จนสามารถถ่ายทอดเป็นบทละคร เป็นการแสดง คอสารธารณชน งานมหกรรมห้องเรียนชุมชน

โดยพื้นที่รูปธรรมบ้านทุ่งหลวงมีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ 11 จุด ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนทุ่งหลวง ตั้งแต่ เกิด จนตาย แหล่งเรียนรู้ ทั้ง 11 จุด เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีความสำคัญ มีความยั่งยืน เพราะทุกคนในบ้านทุ่งหลวงต้องให้ความสนใจที่ต้องเรียนรู้ เพราะต้องใช้ในชีวิตจริง เช่น เมื่อมีเด็กเกิดใหม่ ต้องเกี่ยวข้องกับ ดันเคปอทุ แต่เมื่อมีเด็กเจ็บป่วยคนเจ็บก็ต้องทำพิธีสืบชะตาที่ต้องเกี่ยวข้องกับดันโพธิ์ และบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ หากมีเด็กตายก็ต้องนำไปฝังที่ดันไทรตามความเชื่อ ซึ่งเห็นได้แต่ละจุดการเรียนรู้เป็นจุดที่จำเป็นของคนในชุมชนต้องเรียนรู้เพื่อปฏิบัติให้เป็น พิธีกรรมความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ใด ที่สำคัญจุดต่างๆ สัมพันธ์กับการอนุรักษ์รักษาป่าซึ่งเป็นแหล่งที่มาของอาหาร น้ำ ปิงจัย 4 บ้านทุ่งหลวงได้กำหนดแหล่งเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต และเป็นรูปธรรมที่สร้างการเรียนรู้ให้กลุ่มชนชาติพันธุ์ปกาเกอะญอที่สำคัญอย่างมากในยุคโลกาภิวัตน์ ที่มุ่งแต่จะพาให้คนกับป่าแยกทาง ความสัมพันธ์กัน ซึ่งมีผลกระทบต่อการทำลายวัฒนธรรมประเพณี ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจุดเรียนรู้ 11 จุด เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ใช้สื่อสารกับสังคม เป็นแหล่งถ่ายทอดนำเสนอองค์ความรู้ของชุมชน และมีทิศทางการพัฒนาชุมชนให้เป็นสุข และยั่งยืนได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทแต่ละท้องถิ่น

2.ชุมชนบ้านห้วยอีค่าง

มีรูปธรรมที่สามารถเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นคือ การจัดการชุมชนแบบนรก สวรรค์ การจัดการเหมืองฝาย การจัดการป่าชุมชน การผลิตปุ๋ยมันคง การแปรรูปหน่อไม้ และการทำสวนคนจีเกียจ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของบ้านห้วยอีค่างเป็นการจัดการ เรียนรู้ร่วมกัน

ทั้งชุมชนเน้นจุดปฏิบัติการให้เกิดการสร้างการเรียนรู้ให้ชุมชน เครือข่ายการจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำวางคอนบน เช่น กิจกรรมการจัดการปุ๋ยมันคง เกิดจากการระดมความคิดเห็น การหาทางเลือกทางออกโดยชุมชน เพื่อการอยู่อย่างพอเพียง การพึ่งตัวเองในการผลิตปัจจัยการผลิตที่ชุมชนมีอยู่ เพื่อให้ชุมชนกลับมานำความรู้ของชุมชนที่เคยทำมา ได้ถูกประยุกต์ใช้กับเทคนิคการทำปุ๋ยชีวภาพเพื่อใช้ในการผลิตพืชทางการเกษตร เน้นการผลิตอาหารที่ชุมชนบริโภค ลดค่าใช้จ่ายจรัวเรือนในการ ลดการซื้อปุ๋ยเคมีผลิตอาหารไว้บริโภคเองในครัวเรือน การจัดการแบบอยู่รอดพอเพียงเป็นฐานคิด วิธีการจัดการปุ๋ยมันคงเป็นแนวทางหนึ่งในการปฏิบัติในไร่นา สวน วิธีคิด วิธีปฏิบัติเป็นการเชื่อมโยงจากการวิเคราะห์โดยกระตุ้นให้ผู้นำได้นำความรู้เดิมในการวิเคราะห์ชุมชน ประเมินชุมชน สร้างการเรียนรู้ให้ชุมชนโดยวิธีหนึ่ง คือ การวิเคราะห์ให้เห็นการจัดการชุมชนแบบนรก และแบบสวรรค์ ตามคำทาโบราณ (การใช้ความรู้เดิมของชุมชนในการวิเคราะห์ ประเมินชุมชน) ผู้ที่พริกคินบอย ๆ เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ ยิ่งบ่อยครั้ง ยิ่งลงทุนสูง ยิ่งขาดทุน ยิ่งเป็นหนี้ เปรียบเหมือนยี่งคกนรกหลายชั้น ผู้ผลิตคินเพียงครั้งเดียวหรือแทบไม่ได้ผลิต เพราะอาศัยพืชที่ขึ้นตามธรรมชาติ แต่มุ่งทำมาหากินเพียงเพื่อให้อยู่รอด ให้พอกินการอยู่เพียงให้อยู่รอดพอเพียงไม่สร้างหนี้ ไม่ลงทุน ก็ไม่มีหนี้ แค่มีกิน ไม่ทุกข์ใจ ก็เหมือนได้ขึ้นสวรรค์ เพื่อให้เกิดวิธีคิดแบบอยู่รอดพอเพียง ค้นหาทางอยู่รอดพอเพียงด้วยวิธีการของตนเอง ปุ๋ยมันคงเป็นเพียงรูปแบบวิธีการหนึ่งที่ชุมชนห้วยอีค่างเลือกมาเป็นวิธีการเรียนรู้ให้ชุมชน ให้เครือข่าย ซึ่งชุมชนห้วยอีค่าง มีวิธีอยู่รอดพอเพียง หลากหลายแบบ

3. ชุมชนบ้านหนองเต่า

มีรูปธรรมที่สามารถเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นคือ การฟื้นฟูป่าโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ในการฟื้นฟู

ธรรมชาติโดยไม่ต้องปลูกของชาวบ้านหนองเต่า เป็นความรู้หนึ่งในอีกหลาย ๆ

ความรู้ที่ได้รับการส่งสมถ่ำทอดมาแล้วหลายชั่วอายุคน จากวิถีชีวิตที่สัมพันธ์

ใกล้ชิดอยู่กับป่าทำให้ชาวบ้านได้มี

โอกาสในการสังเกต ทดลองและเรียนรู้จากของจริงที่เกิดขึ้น จึงเกิดความเข้าใจถึงสภาพความเป็นธรรมชาติว่าสามารถฟื้นฟูได้ด้วยตัวเองและความรู้ดังกล่าวถูกนำมาใช้ในการจัดการป่าเป็นที่รับรู้กันภายในท้องถิ่น ไม่มีการเผยแพร่สู่สาธารณะชน ปัจจุบันสามารถเข้าไปเรียนรู้เรื่องกระบวนการฟื้นฟูด้วยวิถีธรรมชาติได้หลายจุดเช่น

จุดที่ 1 การฟันป่าในเขตป่าอนุรักษ์ของชุมชน ประกอบด้วย

กรณีป่าดั้งเดิม : การทดแทนตามธรรมชาติ มีพื้นที่ประมาณ 200 ไร่ เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านไม่ได้เข้าไปใช้ประโยชน์ทางตรง เนื่องจากเห็นว่าเป็นเขตป่าขุนน้ำที่ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากการค้ำกัน จึงห้ามไม่ให้ใครเข้าไปทำลาย ทำให้ป่าธรรมชาติในบริเวณนี้ยังคงมีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีไม้ขนาดใหญ่สลับกับขนาดกลางและขนาดเล็กอยู่เป็นจำนวนมาก

ลักษณะดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่าในป่าธรรมชาติดั้งเดิมแม้ว่าไม่มีการใช้ประโยชน์ทางตรงจากมนุษย์ แต่โดยธรรมชาติของป่าเองแล้ว ก็มีการเปลี่ยนแปลงสภาพภายในอยู่ตลอดเวลา เมื่อต้นไม้สูงใหญ่มีอายุมากก็ตายไปหรืออาจเกิดจากปัญหาโรคบางอย่าง เช่น มีด้วงหรือแมลงเจาะลำต้น เพราะไม้ในป่าดิบส่วนใหญ่มีลักษณะกลวงข้างใน ไม่มีแกนกลาง หรือบางครั้งเมื่อเจอลมแรงจะโค่นล้มไป การล้มของต้นไม้ในเขตป่าดิบเช่นนี้เป็นลักษณะการล้มหลาย ๆ ต้นพร้อมกัน เนื่องจากในป่าประเภทนี้ มักมีเถาวัลย์เกาะเกี่ยวระหว่างต้นไม้แต่ละต้น และเมื่อต้นไม้ต้นหนึ่งล้มลงไปก็จะทำให้ต้นไม้อื่น ๆ ล้มตามไปด้วย ทำให้เกิดการล้มพร้อมกันเป็นผืน โครงสร้างของป่าจึงประกอบไปด้วยไม้ใหญ่น้อยผสมผสานกันไป

ชาวบ้านเห็นว่าการช่วยป้องกันไฟป่าดิบเขาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการรักษาสภาพป่าให้คงสภาพเดิมให้มากที่สุด จึงวางมาตรการในการป้องกันไฟป่าในบริเวณป่าเขานี้และห้ามไม่ให้มีการตัดไม้ในเขตป่าขุนห้วยผืนนี้ เนื่องจากเกรงผลกระทบต่อที่มีต่อปริมาณน้ำ

กรณีการฟื้นฟูสภาพจากไร่ผืนสู่ป่าธรรมชาติ : เป็นป่าดิบเขาในบริเวณเขตบ้านหนองเต่าขนาด 1,000 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าดั้งเดิม 200 ไร่ พื้นที่ที่เคยทำการเกษตรประมาณ 800 ไร่ ซึ่งหน่วยงานราชการได้นำสนไปปลูกในพื้นที่ขนาด 400 ไร่ และเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านปล่อยให้เกิดการฟื้นตามธรรมชาติอีก 400 ไร่

กรณีพื้นที่ป่าหญ้า : จากการสอบถามประวัติความเป็นมาของพื้นที่ป่าหญ้าบริเวณป่าข้าง จากผู้อาวุโสในหมู่บ้านเล่าว่า ป่าบริเวณนี้เป็นป่าทุ่งหญ้า เช่นนี้มาเป็นระยะเวลานานนับร้อยปีแล้ว ผู้อาวุโสหลายคนได้เล่าว่าตั้งแต่เกิดมา เมื่อยังเด็กก็เห็นป่าบริเวณนี้มีสภาพเป็นป่าหญ้าซึ่งเป็นการพัฒนาจากป่าหญ้าไปสู่ป่าที่มีต้นไม้ขึ้นได้ขึ้นได้จากมีสภาพดิน อากาศและแหล่งน้ำที่มีลักษณะเฉพาะจุดจึงทำให้บริเวณป่าแห่งนี้มีลักษณะเป็นป่าทุ่งหญ้าที่เป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า

กรณีการปลูกสวนสนของกรมป่าไม้ : ในปี 2515 เป็นปีแรกที่หน่วยจัดการต้นน้ำ กรมป่าไม้ได้มาสำรวจและดำเนินการปลูกสวนป่าในเขตพื้นที่สูงของตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง โดยได้เข้าไปปลูกในบริเวณป่าเสื่อมโทรมหรือบริเวณที่เคยเป็นไร่เหล่าของชาวบ้าน มีการซ่อมบำรุงโดยการถางหญ้าและกำจัดวัชพืชพร้อมกับควบคุมไฟป่าด้วยการถางวัชพืชและใบสนออกจากบริเวณต้นโดยการกวาดเข้ามาอยู่ในบริเวณที่ว่างระหว่างแถว แล้วเผาเพื่อกำจัดเชื้อเพลิง

เมื่อโครงการยุติไม่มีการดูแลก็พบว่าเกิดไฟป่าขึ้นทุกปี เพราะป่าสนเป็นป่าสร้าง แหล่งเชื้อเพลิงที่เหมาะสมกับการเกิดไฟป่า ประกอบกับลักษณะพื้นที่ปลูกส่วนใหญ่มีความลาดชันและมักมีลมแรง เมื่อ

เกิดไฟฟ้าบริเวณสวนสน ไฟก็มักจะไหม้ลามเข้าไปทำลายป่าธรรมชาติที่ชาวบ้านดูแลรักษาอยู่ด้วย เมื่อชาวบ้านได้เข้ามาดูแลป่าสนที่เป็นป่าปลูก การจัดการป่าได้ปรับเปลี่ยนไป สภาพโครงสร้างป่าจึงเริ่มฟื้นตัวเข้าสู่ป่าธรรมชาติขึ้นมาบ้าง ในระยะปัจจุบัน มีไม้ธรรมชาติมาแทรกตัวมากขึ้นและคาดว่าหากได้รับการจัดการที่ดี สภาพป่าปลูกก็สามารถกลายเป็นป่าธรรมชาติได้ในระยะต่อไป

จุดที่ 2 การฟื้นป่าธรรมชาติในเขตป่าชุมชนเพื่อการใช้สอย

หลังปี พ.ศ.2536 เป็นต้นมา ชาวบ้านได้กำหนดขอบเขตการใช้สอยไว้เฉพาะภายในพื้นที่ประมาณ 1,500 ไร่ สภาพป่าบริเวณที่กำหนดเป็นป่าใช้สอย ประกอบไปด้วยป่าสนเขาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมี 2 ลักษณะคือประเภทที่มีไม้สนเป็นไม้เด่นกับประเภทที่ไม้ก่อเป็นไม้เด่นและมีป่าเต็งรังและป่าพะยอมเล็กน้อย การฟื้นป่าในเขตป่าใช้สอยมีความน่าสนใจหลายจุด เช่น กรณีป่าเต็งรัง กรณีป่าดิบเขาที่มีสนขึ้นปะปน กรณีพื้นที่ไร่หมุนเวียน

4. ชุมชนบ้านบ้านใหม่ปางเดิม

มีรูปแบบที่สามารถเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นคือ โครงการบ้านอุ้ยสอนหลาน (บ้านอุ้ยอุ่น ศรีวิชัย) และกลุ่มสานฝันเสริมสร้างสุขบ้านใหม่ปางเดิม

ชุมชนบ้านใหม่ปางเดิมเป็นชุมชนคนพื้นราบที่มีวิถีชีวิตที่อยู่กับกระแสน้ำ วิถีคิดวิถีปฏิบัติมุ่ง

ตอบสนองทุนนิยม แต่ชุมชนปางเดิมมีบุคลากรสำคัญ คือพ่ออุ้ยอุ่น ศรีวิชัย ผู้อาวุโสที่มองภาพตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากประสบการณ์ การใช้ชีวิต 70 กว่าปี ทำให้พ่ออุ้ย ตระหนักดีในความเปลี่ยนแปลงที่ในอนาคตลูกหลานต้องอยู่ลำบากมากขึ้นยิ่งกว่าอดีต เพราะหลงมัวเมากับการกระแสน้ำ ที่เร่งให้ชุมชน พลัดพ้อ เศรษฐกิจ เร่งการเป็นหนี้ “สมัยก่อนอยู่ลำบากแต่สบายใจ แต่ปัจจุบันอยู่สบายแต่ลำบากใจ” ถ้ากล่าวฟังผิวเผิน เหมือนกำบังแต่แฝงไปด้วยความรู้สึกที่เป็นห่วงลูกหลานในอนาคตที่ต้องอยู่อย่างลำบากใจ ทางโครงการมองเห็นความตั้งใจที่จะแก้ไขปัญหของพ่ออุ้ย ที่พยายามร่วมกิจกรรมกับโครงการอุ้ยสอนหลาน จึงร่วมกับพ่ออุ้ยในการจัดกระบวนการให้ เยาวชนกลุ่มพ่อบ้าน แม่บ้าน ทั้งชุมชน ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ให้เท่าทันสถานการณ์ทุน เพื่อหาแนวทางในการจัดการชีวิตให้อยู่ได้ในกระแสน้ำ แต่ใช้ความรู้ของชุมชนในการจัดการปัญหา หาทางออกของปัญหา การตั้งกลุ่มสานฝันบ้านใหม่ปางเดิม เป็นจุดเริ่มต้นในการหาแนวทางในการจัดการของชุมชนที่ต้องการเพิ่มทางเลือกให้ชุมชนได้ค้นหาวิธีการจัดการชุมชน ด้วยความรู้ของชุมชน

5. ชุมชนบ้านบ้านกัวแลป่าเป้า

มีรูปแบบที่สามารถเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นคือ โครงการบ้านอุยฮอนหลาน (บ้านอุยใจคำ คาปิญโญ) ที่มีการรวมตัวของ พ่อครู แม่ครูภูมิปัญญา ในการจัดการถ่ายทอดองค์ความรู้ชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การจักสาน การตีมีด เครื่องปั้นดินเผา ผลิตภัณฑ์จากกลามะพร้าว ของเล่นเด็ก ปั่นฝ้าย-อิดฝ้าย ทอผ้า สมุนไพร และเครื่องสักการะในพิธีกรรมต่างๆ โดยมีพ่ออุยใจคำ คาปิญโญ เป็นต้น

คิดหลายเรื่องของการจัดการชุมชน เพื่อไม่ให้ไหลไปตามกระแสทุน การจัดการลูกหลานหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้ลูกหลานเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง ด้วยการจัดการความรู้ให้ลูกหลาน เพื่อเอาลูกหลานกลับมาสู่วิถีชีวิตของชุมชน อุยใจคำ คาปิญโญ เป็นประธานกลุ่มโครงการอุยฮอนหลาน ที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมองค์กรทั้งภาครัฐ และหน่วยงานเอกชนในการบูรณาการการจัดการความรู้ ให้ทุกหน่วยงานได้เรียนรู้วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น นำมาซึ่งความร่วมมือในการจัดการโครงการอุยฮอนหลาน ซึ่งมีกิจกรรมมากมายในการจัดการเรียนรู้ให้ชุมชน และกลุ่มเยาวชนทั้งใน และนอกสถาบันการศึกษา การเปิดสอนดนตรีพื้นบ้าน การตัดตุ้ม การทอผ้า การตีมีด และการจัดการเรียนรู้ให้ชุมชนทั้งอำเภอแม่วาง โดยใช้วิธีการเปิดช่วงพะงั่ว สืบสานลายศิลปะ การจัดรายการวิทยุ รายการหลานสอนอุย อุยใช้ตัวเองเป็นตัวประสานทั้งครูภูมิปัญญา ทั้ง กลุ่มชุมชนในอำเภอแม่วาง และใช้โอกาสการได้ร่วมงานกับงานกับวิทยาลัยจาวบ้าน และเป็นโอกาสที่โครงการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำแม่วาง ร่วมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ของอุยได้ใช้แนวคิดของโครงการร่วมพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของอุยทุกกิจกรรม

6. เครือข่ายเหมืองฝาย 19 เหมืองฝาย

มีรูปแบบที่สามารถเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นคือ องค์ความรู้ในการจัดการน้ำ เช่น การทำพิธีกรรมการทำบุญสืบชะตาน้ำวาง การเลี้ยงฝาย และการเทศนาธรรมปลาช่อน

ทุกกิจกรรมของเครือข่าย 19 เหมืองฝาย เป็นกิจกรรมการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นการสร้างแหล่งเรียนรู้ให้ชุมชน คนในชุมชนแม่แม่วางได้รู้เข้าใจคุณค่าของทรัพยากร โดยเฉพาะ น้ำ การศึกษา

กรณี "น้ำวางหายไปไหน" ทำให้เป็นที่มาของงานทำบุญสืบชะตาแม่น้ำแม่วาง กิจกรรมสร้างการเรียนรู้

ที่ต้องใช้พิธีกรรมการเลี้ยงผีฝ่าย เพื่อสร้างการเรียนรู้สื่อสารกับสังคม ขณะเดียวกันก็สร้างการเรียนรู้ให้พี่น้องสมาชิกเหมือฝ่าย

7. **เครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรมน้ำวางตอนบน** ได้มีการรวมด้วยระดับการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนสู่การก่อตั้ง “ธนาคารวัวควาย” เนื่องจากที่ผ่านมามีหน่วยงาน องค์กรจากภายนอก หรือโครงการต่างๆเข้ามาส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาระบบเศรษฐกิจของตนเองเป็นระบบทุนที่เน้นเรื่องรายได้เป็นหลักทำให้มีปัญหาตามมา ทั้งเรื่องหนี้สิน สุขภาพ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเริ่มห่างเหินกันมากขึ้น ชาวบ้านเริ่มอยู่แบบตัวใครตัวมัน ดังนั้นแกนนำบางส่วนจึงมีแนวคิดที่จะฟื้นฟูวิถีการผลิตโดยเน้นความพอเพียง เป็นธรรม และยั่งยืน ขณะนี้มีกิจกรรมร่วมกันคือการก่อตั้งธนาคารวัว ควาย การพัฒนาสวนคนขี้เกียจ การรื้อฟื้นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตข้าว การทำสุครยาสมุนไพรไล่แมลง การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การแปรรูปอาหารเพื่อเก็บไว้บริโภคเอง และการจัดทำตลาดนัดชุมชนบนคอกเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าผลผลิตระหว่างกัน

การจัดการความอยู่รอดพอเพียงระดับเครือข่าย ในกิจกรรมธนาคารวัวควาย เพื่อสร้างการเรียนรู้เรื่องพื้นที่หน้าหมู่บ้าน เป็นวิธีการคืนแผ่นดินหน้าหมู่บ้านเพิ่มพื้นที่สาธารณะในการใช้เป็นแหล่งเลี้ยงวัวควาย การจัดการวัวควายที่สัมพันธ์กับการสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้พื้นที่ป่าพื้นที่ไร่ นา การเรียนรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมักชีวภาพที่มาจากมูลวัวควาย การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้ครอบครัวสมาชิกธนาคารวัว ควาย จากการต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง เพื่อผลประโยชน์ของสมาชิก การสร้างการเรียนรู้ให้สมาชิกโดยความหมายธนาคารวัวควาย เป็นวิธีการออมทรัพย์อีกรูปแบบหนึ่ง ดังการจัดการธนาคารวัวควาย จึงเป็นการจัดการเรียนรู้ให้สมาชิกของเครือข่ายหันมาใช้วิถีชีวิตสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจจัดการแบบหน้าหมู่บ้าน ทำให้วิถีการเลี้ยงสัตว์(วัว ควาย) สัมพันธ์กับความอุดมสมบูรณ์ของป่าระบบนิเวศที่มีวัวควายเข้าไปเกี่ยวข้อง วัวควายยังสร้างความมั่นคงด้านอาหารตามระบบนิเวศที่วัวควายเข้าไปเกี่ยวข้อง วัวควายทำให้เกิดโหนด (ปึกควาย) ที่เป็นแหล่งน้ำเล็กที่ความใช้อาบโคลน ตามโหนดเป็นพื้นที่ ที่มีพืชหลากหลายชนิดที่ชุมชนปลูกเอะฉู่อใช้เป็นอาหาร

3.2. ผลกระทบการพัฒนาบูรณาการแหล่งเรียนรู้ เป็นเครื่องมือเชิงกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ที่สร้างผลกระทบที่สำคัญๆ คือ

1. สร้างการยอมรับ ความเชื่อมั่นในศักยภาพองค์ความรู้ชุมชนในการจัดการการเรียนรู้ การจัดการทรัพยากรให้เกิดขึ้นทั้งคนในชุมชน และภายนอกชุมชน
2. ฟื้นฟูวัฒนธรรมความเชื่อ
3. การเสริมสร้างผู้นำคนรุ่นใหม่
4. เป็นหัวเขื่อนนำสู่การเรียนรู้พัฒนาเรื่องอื่น ๆ ที่นำชุมชนไปสู่ความสุข
5. เป็นแรงจูงใจ สร้างความเชื่อมั่นในการสนับสนุนการเข้าร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ พัฒนาชุมชนขององค์กรภาคีต่างๆ

6. สร้างพื้นที่หน้าหมู่บ้านของเครือข่ายระหว่างชุมชนเพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งภายในชุมชนลุ่มน้ำวาง และชุมชนอื่น ๆ
7. มีกฎกติการองรับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ หรือกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น กฎระเบียบการจัดการกลุ่มบุคคลภายนอกที่เข้าศึกษาดูงาน เรียนรู้ร่วมกับคนในชุมชน

วัตถุประสงค์ 4. การยกระดับกระบวนการผลิต การใช้สื่อเพื่อการเรียนรู้ เผยแพร่องค์ความรู้ชุมชนสู่สังคม ทั้งสื่อพื้นบ้านและสื่อที่เหมาะสมกับการรับรู้แบบใหม่ โดยใช้ตัวบุคคล ชุมชน เป็นฐานในการสื่อสาร

4.1. องค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวผู้รู้ พ่อครู แม่ครู / ครูภูมิปัญญา ได้ถูกนำเสนอออกมาผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานเขียนผ่านสื่อต่างๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร แผ่นพับ หรือ ซีดี / วีซีดี เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับสังคมสาธารณะ

- สารรักษ์ลุ่มน้ำวาง โดยที่มีทีมงานจากผู้นำ/แกนนำองค์กรเครือข่ายต่างๆ และเยาวชนเป็นทีมงานนักเขียนที่ผ่าน / เกิดจากการฝึกอบรม เช่น นามปากกาประยงค์ ค้างคูน, ช้างสันป่าตอง , ภูตะวัน, ภูผาแง่ม , ลูกฮึดแม่ปิง, เซ-วา เจา เป็นต้น
- หนังสือเล่มเล็ก 3 เล่ม คือ แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาชุมชนบ้านทุ่งหลวง, การฟื้นฟูป่าโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองเต่า, ชุมชนความรู้ลุ่มน้ำวาง
- VCD พิธีกรรมการเกิดของชนเผ่า “เคปอทุ” โรงเรียนบ้านทุ่งหลวง, กำกิดและกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาของ พ่อครู แม่ครู โครงการฮือฮอนหลาน, เครือข่ายการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำวาง
- เอกสารแนะนำวิทยาลัยจาวบ้านลุ่มน้ำวาง
- แผนที่แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาชุมชนลุ่มน้ำวาง
- 35 บทบาทปาเกะอะฮู คำสอนของบรรพบุรุษเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ชุมชน ได้รับการรวบรวม และนำมาสื่อสารผ่านเวที สื่อหนังสือ ไปสเตอร์

4.2. มีรูปธรรมให้เห็นในพื้นที่จริง โดยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติจริงในพื้นที่เพื่อให้บุคคลภายในชุมชน เพื่อนบ้านใกล้เคียง เครือข่ายลุ่มน้ำวาง บุคคลภายนอก ทั้งภายใน-นอก และต่างประเทศเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เกิดความรู้ความเข้าใจมากกว่าการได้เรียนรู้ อ่านจากในหนังสือ

4.3. เกิดการยอมรับจากเครือข่ายองค์กรต่างๆ ทั้งในพื้นที่ นอกพื้นที่ที่มีข้อมูลในการสื่อสารเผยแพร่ ผ่านสื่อต่างๆ ถูกนำไปเผยแพร่ต่อๆ กันไปเป็นที่รับรู้ในวงกว้างทั้งในเครือข่ายการศึกษาทางเลือก หน่วยงานต่างๆ ทั้งใน / นอกชุมชนในประเทศ ต่างประเทศได้เข้ามาเยี่ยมชม และศึกษาดูงาน อยู่ตลอดเวลาอย่างไม่ขาดสาย

บทที่ 5

บทเรียนสำคัญที่เรียนรู้จากการดำเนินงานโครงการ

จากการดำเนินงานโครงการฯ ทีมเจ้าหน้าที่และทีมแกนนำชุมชนที่ร่วมเรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติการจริงในการจัดกระบวนการเรียนรู้ มาตลอดเวลา 18 เดือน ได้มีการสรุปบทเรียนร่วมกันเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง บทเรียนต่อไปนี้เป็นบทเรียนที่ทีมเจ้าหน้าที่โครงการ ได้พยายามประมวลสรุปบทเรียนสำคัญที่ได้เรียนรู้ ใน บทเรียนคือ ลักษณะกระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นที่สามารถเสริมสร้างความสุขของชุมชนตามแนวทางของวิทยาลัยจาวลุ่มน้ำวาง บทเรียนการพัฒนาศักยภาพผู้นำ “นักจัดการเรียนรู้” บทเรียน การพัฒนากลไกการจัดการเรียนรู้ชุมชน บทเรียนการพัฒนาพื้นที่รูปธรรม แหล่งเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำแม่วาง และบทเรียนกระบวนการทำงานพัฒนา “การสร้างพื้นที่รูปธรรม” แต่ละบทเรียนมีสาระดังนี้

1. ลักษณะกระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นที่สามารถเสริมสร้างความสุขของชุมชนตามแนวทางของวิทยาลัยจาวลุ่มน้ำวาง บทเรียนจากการดำเนินงานโครงการ พบว่ามีลักษณะที่สำคัญๆ

1.1. การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการ “เชื่อม” เชื่อมร้อยจัดทัพกลุ่มองค์กรต่างๆ ในลุ่มน้ำวาง ให้เข้ามาอยู่ในขบวนการเดียวกัน เพื่อคิดค้นและปฏิบัติการร่วมกัน ที่สำคัญควรต้องเป็นกระบวนการจัดการที่สามารถ “เชื่อมโยงคน” ที่กระจัดกระจายอยู่ในลุ่มน้ำให้มารวมกัน ซึ่งเป็นงานที่ยากมาก “เป็นการพัฒนาจากเครือข่ายให้มาเป็นเครือข่ายกัน” ประเด็นนี้มีความสำคัญและน่าสนใจ ในเชิงวัฒนธรรมถือว่าลึกซึ้งมาก การเรียนรู้ถ้าก้าวไปไม่ถึงความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันถือว่าการเรียนรู้นั้นไม่มีประสิทธิภาพ

1.2. “การเชื่อมโยงบูรณาการความรู้” ที่กระจายอยู่ในตัวของคนและในแต่ละชุมชนเพื่อนำมาจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เช่นความรู้ของพี่น้องปากะญอ แก่เหมืองเก่าฝ่าย พ่อฮุยต่างๆ เป็นต้น วิทยาลัยจาวฯ บ้านจึงเหมือนแหที่ไปคลอบเอาความรู้ที่หลากหลายเข้ามาเชื่อมโยงกันได้ ในขณะที่พื้นที่อื่นอยู่ในสภาพการทำงานแบบประเด็นใครประเด็นมันต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างใหญ่จนนำไปสู่ความขัดแย้ง

1.3. เป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ไม่ได้เอาประเด็นเป็นตัวตั้งแต่เอาเรื่อง “ชีวิตและความสุขร่วมเป็นตัวตั้ง” โดยมีหัวใจอยู่ที่การเรียนรู้ร่วมทำให้สามารถรวมกันได้

1.4. กระบวนการจัดการเรียนรู้ ที่มีลักษณะการ “ต่อยอดและต่อเนื่อง” ของคนกับงานพัฒนา ตั้งแต่รุ่นพะตือจอน ฮุยใจคำ พระพ่อปัน พ่อแก้ว เชื่อมมาจนถึงรุ่นปัจจุบันโดยไม่ขาดสาย (ประมาณ 30 ปี) โดยเอา “การเรียนรู้” มาเชื่อม ตัวการเรียนรู้สามารถข้ามมิติเวลา ก็คือข้ามจากผู้อาวุโสไปหาเยาวชน ข้ามจากความรู้หนึ่งไปหาอีกความรู้หนึ่งได้ ดังเช่นปรัชญาของวิทยาลัยที่

บอกว่าเรียนได้ทุกที่ ทุกเรื่อง ทุกคนเป็นทั้งครูเป็นทั้งนักเรียน ฐานความคิดแบบนี้ทำให้สามารถเชื่อมคนและเชื่อมความรู้ทุกเรื่องเข้าหากันได้

1.5. กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ชี้เป้าปัญหา หรืองานเป็นศักร์ เอาการเรียนรู้เป็นหัวใจ กระบวนการเอาปัญหาเป็นที่ตั้งคือ การตั้งโจทย์คำถามใหญ่ เพื่อหาคำตอบร่วมกัน เช่น “น้ำวางหายไปไหน” เป็นโจทย์ เพื่อค้อมคนให้มาระดมความคิด หาความรู้เรียนรู้ หาทางออกร่วมกัน

1.6. เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เอาเรื่องคน และความรู้ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (คินน้ำป่า) เป็นหัวใจในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ถ้าการจัดการเรียนรู้สามารถค้นหา และสร้างประเด็นเนื้อหาที่เป็นหัวใจหรือเป็นแกนความรู้ได้อย่างเหมาะสมจะทำให้กระบวนการเรียนรู้นั้นมีพลังต่อการเปลี่ยนแปลงได้จริง

1.7. การใช้พื้นที่วัฒนธรรมประเพณีความเชื่อพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชนเพื่อเป็นทั้งเป้าหมายและเป็นกระบวนการที่จะให้คนได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน

1.8. ให้ความสัมพันธ์เชิงแนวราบในการเรียนรู้ร่วมกันคือ “ทุกคนเป็นทั้งครูและนักเรียน” ที่มีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม เปิดโอกาสที่จะเรียนรู้และสร้างการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม

1.9. ความอยู่รอดอย่างยั่งยืนจะต้องเรียนรู้ทั้งองค์ความรู้ท้องถิ่นกับองค์ความรู้สากล “น้ำบ่อน้ำและน้ำบ่อหลัง” การเรียนรู้จะต้องมีปฏิบัติการด้วย

1.10. กระบวนสื่อสารควรเน้นการใช้คำสอน ทา นิทาน สื่อพื้นบ้าน ที่เป็นภาษาของตนเอง ที่มีอยู่ในวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ทานรศวรรค์ เป็นเครื่องมือให้ชาวบ้านได้ประเมินตรวจสอบตนเองให้ “รู้จริง” ว่ากำลังเดินไปในเส้นทางไหน

1.11. ศึกษาแลกเปลี่ยน ไปมาหาสู่ ของจริง “ผ่อกอย” ระหว่างพื้นที่ พาช้างล่างไปศึกษาบนคอย พาบนคอยศึกษาของจริงที่หมู่บ้านคองล่าง นอกจากนี้ยังมีการศึกษาดูงานนอกกลุ่มน้ำด้วย

1.12. เป้าหมายสูงสุดของการจัดการเรียนรู้วิทยาลัยชาวบ้านคือ “ประโยชน์และความสุขร่วมของชุมชนและสังคม” โดยการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการแปรความคิดสำนึก “ถ้าเกิดคน” จากคิดสะสม เอาทุกอย่างเป็นของตนเองคิดแต่เรื่องการใช้ประโยชน์มาสู่ความคิดที่จะดูแลฟื้นฟูจัดการทรัพยากรร่วมกัน

2. บทเรียนการพัฒนาศักยภาพผู้นำ “นักจัดการเรียนรู้”

2.1 กระบวนการเรียนรู้เปิดให้ผู้มาได้เรียนรู้ทั้งเจาะลึก กว้าง เน้นกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการสรุปวิเคราะห์และทำให้เกิดการปฏิบัติจริง / เเชิญจริง เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านมาได้สนับสนุน / หนุนเสริมให้ผู้มาได้เรียนรู้ทั้งการวิเคราะห์ให้เห็นถึงสถานการณ์ปัญหาและการเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการ การพูดคุยแลกเปลี่ยน และการหนุนเสริมให้ผู้มาได้เรียนรู้ท่ามกลางการประสบการณ์จริงการศึกษาดูงานในพื้นที่จริง ทำให้เกิดการปฏิบัติจริงในพื้นที่ของตนเอง เช่น การร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำวาง ด้วยการทำ

กิจกรรม “สืบชะตา ดิน น้ำ ป่า” ร่วมกัน การพัฒนาระบบเศรษฐกิจอยู่รอดพอเพียงโดยการจัดตั้งกลุ่มพอเพียงขึ้นและการรวมตัวกันของ พ่อครู แม่ครู ในการจัดกิจกรรม “ช่วงสายชะง่อนเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาสู่ลูกหลานคนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วาว และบุคคลนอกพื้นที่ที่ได้มาศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน

2.2. กระบวนการที่เน้นให้ผู้นำอยู่บนพื้นฐานวิถีชีวิตจริงที่มีรูปธรรมความสำเร็จให้เห็น และการเชื่อมโยงวิเคราะห์เป็นบทเรียนของตนเอง โดยผู้มาได้ผ่านกระบวนการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา / ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน ที่เกิดจากการเข้ามาแทรกแซงของ กระแสทุน กระแสบริโภคนิยมที่เน้นเงินเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ แต่รูปแบบการผลิตการค้าเงินชีวิตของชุมชนที่เน้นการอยู่รอดพอเพียงเป็นหลักได้ถูกกระแสทุนแทรกแซง แต่ก็มีผู้นำที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานวิถีชีวิตจริง ไม่ถล่มทลายไปกับกระแสทุน และหันกลับมาอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นทั้งเรื่องของการจัดการป่า เรื่องขององค์ความรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น พ่ออุ๊ยใจคำ คาปัญโญ พ่อครู ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย ปราชญ์ชาวบ้านด้านการใช้ของเล่นพื้นบ้านเป็นสื่อในการถ่ายทอดคุณธรรมให้ลูกหลาน พ่อหลวงจอนิ โอโคเขา ปราชญ์ชาวบ้านด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและยังมีผู้ ผู้นำบางส่วนที่ได้รับการยกย่องจากชุมชน เช่น พระตีแก้ว พระตี่นาคี พระตี่กบือ พระตี่เจาะเกอะ พระตี่มกกล พระตี่แควา พ่อน้อยส่งชินะวงศ์ อาจารย์ไพศาล ภิลอ คำ อาจารย์ ศราวุธ แก้วพวงทอง และส่วนของเครือข่ายพระสงฆ์ เช่น พระครูสุนทรธรรมโชติ เป็นต้น

2.3. กระบวนการที่เน้นความสัมพันธ์ “เจ้าหมู่” มาก่อนความเป็นทีมงานในการทำงาน ร่วมกัน เนื่องประสบการณ์การดำเนินงานพัฒนาที่ผ่านมาของแกนนำส่วนใหญ่การสร้าง ความสัมพันธ์เชิง พรรคพวก เพื่อนฝูง หรือสร้างความสัมพันธ์การเป็น “เจี๊ว” จะมีความเป็น “เจ้าหมู่” และได้รับความร่วมมือในงานพัฒนามากกว่าการสร้างทีมขึ้นมาเพื่อการพัฒนาชุมชน เนื่องจากความเป็นเจ้าหมู่จะมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งแน่นแฟ้นมากกว่าการพูดคุยแลกเปลี่ยนในเรื่องราวต่างๆ จะพูดคุยหารือได้ง่ายกว่าและเป็นวิถีแบบธรรมชาติเป็นกันเอง

2.4. ผู้นำมีโอกาสสัมผัสกับองค์กรรอบกว้าง เช่น ราชการ ทำให้ได้เกิดความคิด เชื่อมโยงเปรียบเทียบ กระบวนการที่ผ่านมาได้หนุนเสริมสนับสนุนให้ผู้นำได้เชื่อมภาคีความร่วมมือกับองค์กรต่างทั้งองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชนและองค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และ เกิดความเข้าใจในกิจกรรมงานที่ชุมชนได้ทำและตัวผู้นำเองได้เรียนรู้ถึงรูปแบบ / วิธีการจัดการของแต่ละองค์กร เช่น งานสืบชะตา ดิน น้ำ ป่า บ้านสบวิน โดยได้เรียนเชิญท่านผู้ว่าราชการมาเป็น ประธานในพิธีเปิดแต่ท่านผู้ว่าติดภารกิจท่านจึงมอบหมายให้รองผู้ว่าให้เกียรติมาเป็นประธานใน พิธีแทน

25 บทบาทของผู้เอื้ออำนวย / หนุนเสริมมองในแง่ต่างฝ่ายต่างไปเรียนรู้ซึ่งกันและกัน วิธีการจัดการของผู้นำทำให้รู้ว่าคุณหรือองค์ความรู้มีมากมายทุกสถานที่ที่เป็นห้องเรียนสามารถเรียนรู้ได้ บทบาทตัวผู้สนับสนุน / หนุนเสริมไม่ควร / ไม่สามารถยึดติดกับความรู้ความคิดของตนเองเป็นหลัก โดยต้องรับฟังหรือยอมรับในรูปแบบวิธีการจัดการที่ชุมชนกำหนดควบคู่กับการพัฒนาจากองค์กรภายนอกมาประยุกต์ร่วมกันจะทำให้งานพัฒนาเกิดประสิทธิภาพกว่าที่จะยึดเอาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นที่ตั้ง

3. บทเรียน การพัฒนากลไกการจัดการเรียนรู้ชุมชน

3.1. การใช้ฐานทุนเดิมของชุมชนที่มีอยู่ หมายถึง ความรู้ประสบการณ์ของผู้นำ ผู้รู้ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ที่แฝงอยู่กับวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิต ซึ่งความรู้ทั้งหมดเกิดจากการเรียนรู้จากฐานทรัพยากรธรรมชาติใช้เป็นฐานการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน

3.2. การใช้ประเด็นปัญหาเป็นตัวเชื่อม (หัวเชื้อ) เป็นแกนกลางเชื่อมโยงการเรียนรู้ เช่น ประเด็นการตั้งคำถาม “นำวางหายไปไหน” การตั้งคำถามทำให้เกิดกระบวนการฟื้นฟูผู้นำโดยการรวมตัวขององค์กรเหมือนฝ่ายลุ่มน้ำ ร่วมกันกำหนดกระบวนการค้นหาคำตอบจากกระบวนการดังกล่าว สามารถทำให้เกิดกระบวนการเกิดการเรียนรู้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เป็นธรรมกับชุมชน

3.3. การใช้ประเด็นความสุข ความอยู่รอดของชุมชน เป็นหัวเชื้อ เป็นแกนกลางเชื่อมโยงการเรียนรู้เรื่องอื่น หรือต่อยอดสิ่งที่สร้างความสุขของชุมชนที่มีอยู่แล้วในการสร้างกระบวนการเรียนรู้สร้างสุขให้ชุมชน

3.4. การกำหนดหน้าที่บทบาทเพื่อสร้างกลไกความสัมพันธ์ที่ทำให้เข้าถึงทรัพยากรและได้รับทรัพยากรจากภายนอกชุมชน เช่น การสัมพันธ์ระหว่างองค์กรชุมชนกับโรงเรียน ทำให้ทำให้องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้ความช่วยเหลือ และนำไปเป็นแบบอย่าง

3.5. การสร้างความเข้าใจต่อภาระกิจของกลไก การตระหนักที่ต้องแบกรับภาระในการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมการจัดการความสัมพันธ์องค์กร บุคคลต่าง ๆ ระหว่างชุมชนกับภายนอก “มัดจุก” หมายถึง การจัดการความรู้หลายองค์กรในรูปแบบสถาบันชุมชนโดยใช้แกนกลางคือ ความรู้เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ หรือนำความรู้ไปสร้างการจัดการให้เกิดการเรียนรู้ที่หลอมรวมประเด็นที่มีมีความแตกต่าง ๆ ให้ใช้ความรู้เป็นเป้าหมายในการเคลื่อนไหว

3.6. ศักยภาพกลไกการจัดการเรียนรู้ชุมชน เชิงสถาบันได้ค้นพบว่ามี 5 ประการ ที่สำคัญคือ 1) กลไกทางความคิด ค้นหาปรัชญา ความคิด อุดมการณ์ร่วมเช่น (ผู้ถึง, เอามื้อ / เอาวัน, นรก / สวรรค์, เจ้าหนู / หน้าหน้หนู, ความเป็นธรรม, ฟังตัวเอง, น้ำบ่อหน้า / น้ำบ่อหลัง) ที่เป็นแนวทาง

ในการจัดการเรียนรู้ ให้นักกลุ่มชนเป็นการหยุดคิดพิจารณาความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลให้ชุมชนมีความสุขหรือไม่

2) การสร้างกลไกทางโครงสร้างทางความคิดมีอิทธิพลในการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และแผนงานร่วมกัน

3) มีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างบูรณาการร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่นมีการศึกษาปัญหาน้ำท่วมหายไปไหนสู่การจัดการเขตนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ กับการปลูกต้นไม้พื้นฟูระบบนิเวศน์ฝาย ผลิตภัณฑ์วิสาหกิจกับธนาคารวิสาหกิจ เป็นต้น

4) การจัดโครงสร้างคนทำงาน และมีจุดพบปะประสานงาน

5) มีการสร้างความสัมพันธ์เป็นลักษณะเครือข่ายที่กว้างขวางขึ้น ทั้งนักวิชาการ สถาบันการศึกษา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน

4. บทเรียนการพัฒนาพื้นที่รูปธรรม แหล่งเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำแม่ว่าง

4.1. หัวใจสำคัญผู้นำต้องเชื่อมั่นความรู้ของชุมชนสามารถจัดการชุมชนตนเอง และนอก ชุมชนได้ ทั้งเรื่อง การจัดการคน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ ทรัพยากรธรรมชาติ และสถาปนาความรู้ของชุมชนในรูปแบบ สถาบันชาวบ้าน เพื่อทำหน้าที่จัดการความรู้ให้กับสังคม โดยความเชื่อมั่นในการจัดการเรียนรู้ของชุมชนเกิดจาก

- การสร้างความรู้เกิดจากการแก้ไขปัญหา การเชื่อมโยงปัญหา การมีประสบการณ์การทำงานร่วมกัน
- การทบทวนบทเรียนร่วมกัน จากกระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อสู้กับอำนาจที่ไม่เป็นธรรมที่ชุมชนจัดการร่วมกัน เช่นในกรณี การต่อต้านการขุดเหมืองแร่ดีบุก และการตั้งกลุ่มเครือข่ายขององค์กรชาวบ้าน “เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ” มาแก้ไขปัญหา เช่น การชุมนุมเพื่อคัดค้านการประกาศอุทยานทับที่ชุมชนและเรียกร้อง พรบ. ป่าชุมชน เป็นต้น

4.2. ฐานคิดสำคัญของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ วิทยาลัยชาวบ้าน คือ

4.2.1 ปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนลุกขึ้นมาจัดการชุมชนตนเอง

4.2.2 ต้องทำให้คนรุ่นใหม่ เห็นความสำคัญ และสามารถจัดการแหล่งเรียนรู้ของตนเองได้

4.2.3 ประกาศบอกตัวคนให้ องค์กรภายนอกรับรู้ เช่น การเขียนป้ายข้อความต่าง ๆ, สวนคนจืดร้าน, กลุ่มคนจืดร้าน ฯลฯ

4.2.4.การจัดการความรู้เป็นยุทธศาสตร์ สร้างสถาบันชุมชน ภายใต้ชื่อ วิทยาลัยชาวบ้านลุ่มน้ำว่าง เป็นความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนลุ่มน้ำว่าง ที่ต้องการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน

4.3. การเรียนรู้ผลกระทบที่บุคคลหรือองค์กรภายนอกเข้ามาจัดการชุมชน การเข้ามาของกลุ่มองค์กรเอกชน ภาคธุรกิจ ภาครัฐ ที่มาสนับสนุนโดยขาดมิติการมองเรื่องการมีส่วนร่วม ไม่ได้คำนึงถึงกลไกของชุมชนที่มีการจัดการมาก่อน เช่นการแบ่งแยกเขตพื้นที่ป่า พื้นที่ชุมชน โดย กรมอุทยานแห่งชาติ การแบ่งเขตการปกครอง ทำให้ความรู้สึกความเป็นชุมชนหายไป เช่น เดิมเป็นชุมชนลุ่มน้ำวาง แต่กลายเป็น เขตการปกครองโดยรัฐเป็นผู้กำหนด ผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนเป็นปัจเจก มีการแข่งขัน กระแสทุนนิยมเข้าไปจัดการชุมชนได้ง่าย วิถีดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป ความรู้สึกความเป็นชุมชน ความเป็นพี่น้อง เครือญาติ หายไป ทำให้ชุมชนแตกแยกความสามัคคี และปัญหาอื่นๆ อีกมากมาย

4.4. จุดเปลี่ยนในความสัมพันธ์ของชุมชนกับกลุ่มองค์กรต่างๆ (เช่น ความสัมพันธ์ร่วมมือที่กระหว่างชุมชนกับ โรงเรียนบ้านทุ่งหลวง) ขึ้นอยู่กับการจัดการในเชิง “องค์กร” มิใช่แค่ของตัวบุคคล โดยการจัดการนั้นต้องมีทั้งระดับนโยบายและการปฏิบัติการจะสร้างให้เกิดการจัดการในเชิงองค์กรได้ ขึ้นอยู่กับ “การจัดการให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีร่วมกัน”

- เห็นปัญหาร่วมกันระหว่างชุมชนกับโรงเรียน “ปัญหา-สาเหตุ-ผลกระทบที่ถูกหลานลืมน “ฮึดฮอด”
- มีทีม มีคนรุ่นใหม่ (นายันทวัฒน์ ถิ่นพนาสัย) ปฏิบัติการ “ตัวเชื่อม” และมีทีมหัวเชื้อที่ดี
- มองปัญหาให้เป็นรูปธรรม เช่น กรณีเยาวชนที่ไปศึกษานอกชุมชนกลับมาชุมชนไม่สามารถใช้ชีวิตร่วมกับชุมชนได้

4.5. กระบวนการเรียนรู้ที่มีพลังต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีร่วมกัน ที่สำคัญเป้าหมายการเรียนรู้ต้องเข้าถึงความสัมพันธ์ ทั้งความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน, คนกับธรรมชาติและ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

- มองฐานแหล่งเรียนรู้เป็นประเพณีพิธีกรรมร่วมกัน เพราะมีมิติความเชื่อร่วมกัน เช่น การเลี้ยงผีฝ่าย
- การเอามือเอารวม มีมิติการตอบแทนบุญคุณซึ่งกันและกัน

4.6. แหล่งเรียนรู้ที่แสดงธรรม (ความจริงที่ต้องพบ) ทำให้เกิดสำนึกต้องเรียนรู้ พิธีกรรมวัฒนธรรมการเกิด แก่ เจ็บ และการตาย เป็นความจริงที่ต้องพบเจอกันทุกคน เมื่อพบแหล่งเรียนรู้ที่ทำให้เกิดสำนึกว่าต้องเรียนรู้ เป็นหน้าที่ของบุตรหลานที่ต้องเรียนรู้เพื่อต้องใช้ในอนาคต เช่น การเรียนรู้ของชุมชนปากาเกอะญอ ต่อเรื่องต้น “เดปอทุ” (พิธีกรรมการเกิด), การ

เรียนรู้เรื่องคันไพ้ (พิธีกรรมการสืบชะตา แสดงถึงการอยู่เย็นเป็นสุข), การเรียนรู้เรื่องคันไทร (พิธีกรรมการตาย) เป็นต้น

4.7. การตีบทอดการดำรงไว้ของแหล่งเรียนรู้ขึ้นอยู่กับการใช้ คุณค่าของแหล่งเรียนรู้สร้าง โอกาส และข้อจำกัดเพื่อพัฒนาเพิ่มศักยภาพจุดอ่อน ยกย่องจุดแข็งเป็นกระแสนิยม เด็ก และเยาวชนที่มีโอกาสเรียน แต่หลักสูตรการเรียนทำให้ขาดสำนึกรักท้องถิ่น วัฒนธรรม วิถีชีวิต มุ่ง พาตัวเองออกจากชุมชน แต่จุดแข็งของเยาวชนมีการเรียนรู้ได้รวดเร็ว เมื่อเยาวชนถูกจัด กระบวนการเรียนรู้ นำเอาแหล่งเรียนรู้ไปสร้างให้เกิดจิตสำนึกในการรักท้องถิ่น ภูมิใจในการมี วัฒนธรรม เรียนรู้การใช้ชีวิตบนวิถีของตนเอง ย่อมสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนไปในทางที่ ชุมชนเป็นสุข เช่น กรณีเยาวชน บ้านทุ่งหลวง ห้วยอีค่าง และหนองเต่า

4.8. แหล่งเรียนรู้ของชุมชนปกากะญอ ที่มีศักยภาพในการจัดการวิถีชีวิต เศรษฐกิจ การ ผลิต สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า ในชุมชน และมีการจัดการเชื่อมโยงกับสังคมภายนอก เช่น

กรณี ต้นเคปอของชุมชนปกากะญอ สร้างการจัดการเรียนรู้ให้ชุมชน เป็นจุดหนึ่งที่เป็น แหล่งเรียนรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า ให้กับคนในหมู่บ้าน และความรู้นี้คงกล่าวถูก จัดการให้การเรียนรู้ กับ โรงพยาบาลที่อยู่นอกชุมชนที่ต้องปฏิบัติตามความเชื่อของชุมชนเมื่อมีเด็ก เกิดใหม่ต้องให้สาขรกแก่พ่อแม่ กลับบ้านไปทำพิธีทางความเชื่อ กระบวนการดังกล่าว แสดงให้ เห็นความรู้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จัดการชุมชน จัดการองค์กรนอกชุมชนได้

4.9. การจัดการความรู้บนพื้นที่รูปธรรมของชุมชน หมายถึงการสู้กับกระแสทุนจาก ภายนอกที่เข้ามาจัดการชุมชน การสู้กับกระแสทุนของชุมชนต้องเริ่มสู้จากภายใน (วิถีคิดของคน ในชุมชน) ศรัทธาจากจุดเล็ก ๆ ที่เริ่มจากความเชื่อตามแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ของชุมชน ส่งผลกระทบ ถึงการจัดการทรัพยากรของชุมชน และเชื่อมโยงการจัดการกับองค์กรภายนอก ส่งผลต่อระบบทุน อย่างชัดเจน เมื่อชุมชนพึ่งตัวเองทั้งความคิดและการจัดการความรู้ เช่น ชุมชนปกากะญอ เชื่อพิธี การทำตะแจะ ที่ทำให้เกิดศรัทธาส่งเสริมธรรมชาติ ส่งผลต่อบริเวณที่ทำพิธีไม่มีการตัดไม้ทำลาย ป่า จากคนในชุมชนหรือจากคนนอกชุมชน เมื่อนายทุนมาซื้อไม้ก็ไม่มีใครตัดไม้ขายให้

ข้อสังเกตพบว่าเมื่อชุมชนจุดเล็ก ๆ ถูกจัดการขอมส่งผลต่อชุมชนอื่น ๆ ให้การยอมรับและ เชื่อถือไปด้วย ทำให้ชุมชนอื่นถูกจัดการ ทั้งวิถีคิด และการปฏิบัติ

5. บทเรียนกระบวนการทำงานพัฒนา "การสร้างพื้นที่รูปธรรม"

จากการสรุปบทเรียนร่วมกันของทีมงานโครงการฯ ในฐานะของนักพัฒนา ที่ได้มีโอกาส แลกเปลี่ยนกับกลุ่มเพื่อนนักพัฒนาที่ดำเนินงานภายใต้ยุทธศาสตร์การสร้างพื้นที่รูปธรรม ใน

เครือข่าย องค์การพัฒนาเอกชนภาคเหนือ กระบวนการทำงานที่เอาพื้นที่ “ชุมชน” เป็นฐานการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นกระบวนการทำงานพื้นที่รูปธรรมนั้นมีลักษณะสำคัญ 8 ประการคือ

1.หนุนเสริมผู้นำในพื้นที่ให้มีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ / จัดการทุนทางสังคม / จัดการทรัพยากรในพื้นที่ / สร้างพันธมิตรในท้องถิ่นร่วมสนับสนุนร่วมดำเนินการ

2.ใช้พื้นที่รูปธรรมเป็นฐานการหมุนเวียน / แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน “เรียนรู้จากของจริงในพื้นที่”

3.เสริมกระบวนการวิเคราะห์เชื่อมโยงปัญหา สถานการณ์ เชื่อมโยงชุมชน-โลกาภิวัตน์ สร้างความชัดเจนเป้าหมาย / แนวทางจัดการปัญหาจัดการทรัพยากรทุนทางสังคมทั้งในพื้นที่และข้อเสนอทางนโยบาย “ตั้งคำถามสิ่งที่ทำกับข้อเสนออะไรทางนโยบาย”

4.กระบวนการเสริมการเรียนรู้ชุมชนที่แลกเปลี่ยนประเมินสุขภาวะชุมชนให้เห็นความแตกต่าง ความสุขของชุมชน 2 กระแส คือกระแสที่หนึ่งคือกระแสทุนนิยม และ กระแสที่สองได้แก่ กระแสท้องถิ่น พร้อมทั้งใช้คำถามสำคัญให้เกิดการแลกเปลี่ยนกัน “ปัจจุบันชุมชนตกอยู่ภายใต้กระแสแบบไหนมากกว่า” โดยใช้ประเด็นเหล่านี้เป็นแนวทางการสรุป

ประเด็น	กระแสนุม/กระแสหลัก	กระแสท้องถิ่น
หลักการแนวคิด	พึ่งพาปัจจัยต่างๆจากภายนอก	พึ่งพาตัวเอง พึ่งธรรมชาติอย่างเคารพ และเห็นคุณค่า
ความสัมพันธ์ของผู้คน	ส่งเสริมระบบปัจเจกเพื่อการแข่งขัน อยู่แบบตัวใครตัวมัน	มีความสัมพันธ์เชิงซ้อนหลายมิติทั้งระบบเครือญาติ ญาติ ความเป็นชุมชนชาติพันธุ์เดียวกันและอื่นๆ
รูปแบบการจัดการทรัพยากร/ระบบกรรมสิทธิ	-ระบบกรรมสิทธิมี2แบบคือกรรมสิทธิปัจเจกและกรรมสิทธิรัฐ -แปรทรัพยากรเป็นเงิน โดยให้ระบบทุนเข้ามาจัดการเช่นสัมปทานต่างๆ กฎหมายน้ำเช่า ป่า เป็นต้น	-สิทธิหน้าหมู่บ้าน/โฉนดชุมชนจัดการอย่างเป็นธรรมและยั่งยืนไม่เน้นการแข่งขัน -องค์กรท้องถิ่นเป็นผู้จัดการ เช่น องค์กรเหมืองฝาย เป็นต้น
การผลิต	-ส่งเสริมเกษตรกรเชิงเดี่ยวพึ่งพาเมล็ดพันธุ์ปุ๋ยยาเคมีจากภายนอก -พ่อค้าคนกลางและตลาดเป็นผู้กำหนดราคา	-สวนคนขี้คร้าน -ไร่หมุนเวียน - ฯลฯ

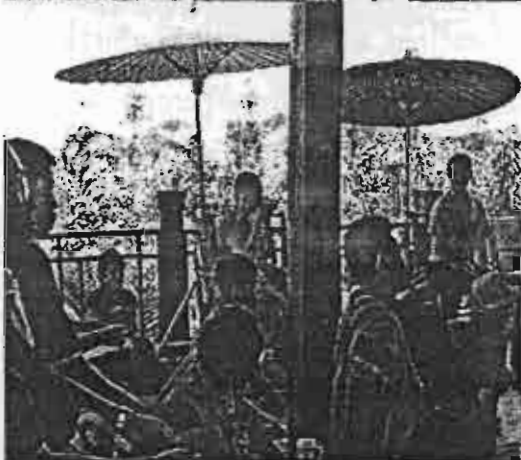
บทที่ 6

ทิศทางในอนาคต

การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำแม่วาง

จากเวทีสรุปบทเรียนและมองอนาคตงานวิทยาลัย
จาวบ้านลุ่มน้ำแม่วาง เมื่อวันที่ 9-10 มิถุนายน
2548 ที่มีแกนนำจากเครือข่ายองค์กรชุมชนทใน
เครือข่ายวิทยาลัยจาวบ้านร่วมแลกเปลี่ยน พ่อ
หลวงจอนิ โอโคเซา ประธานกรรมการวิทยาลัย
จาวบ้านได้หยิบยก “แห” มาเป็นสื่อช่วยสรุปว่า
งานที่ผ่านมาเกี่ยวกับอนาคตคือ
“การสร้างแห” โดยกล่าวเปรียบเทียบว่า

“แนวทางการทำงานของวิทยาลัยชาวบ้าน
เปรียบเทียบกับ“ทฤษฎีแห” เนื่องจากในอดีตคน
แม่วางมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับทรัพยากรมากเมื่อทำ
นาเสร็จแล้วก็จะไปทอดแหกัน ดังนั้นถ้า
เปรียบเทียบ “การทำงานกับการทอดแห” จะทำให้
เข้าใจง่ายขึ้น ทฤษฎีแหหมายถึงการเข้ามามีส่วน
ร่วมของหลายฝ่ายซึ่งแต่ละฝ่ายเปรียบเหมือน
โครงสร้างแหดังนี้

- กระจุกแห (แกนหลัก / ผู้ขับเคลื่อนงาน)
- เชือกตาข่าย (องค์กรชาวบ้าน ผู้รู้ผู้นำต่างๆ)
- ลูกตะกั่วถ่วงน้ำหนัก (แกนความรู้)

ดังนั้นทุกฝ่ายช่วยกันทำหน้าที่และบทบาทที่ต่างกันแต่เกื้อหนุนมีเป้าหมายเดียวกัน คือทำ
ตัวเป็น แหผืนเดียว ปรกติแหเป็นเครื่องมือที่มีไว้เพื่อทอดปลา แต่แหแม่วางเราจะนำไปทอด
ความคิดผู้คนให้มาร่วมกันพัฒนาแม่วาง” สื่อดังกล่าวทำให้ผู้เข้าร่วมได้ใช้แลกเปลี่ยนมองอนาคต
ร่วมกัน ดังข้อสรุปร่วมกันดังนี้

1. การเชื่อมโยงงาน 3 ส่วนคือ พื้นที่ชุมชน พื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางนโยบาย ควรมี
การสื่อสารกับสังคมอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับท้องถิ่น และสาธารณะ ภายใต้งานที่ร่วมกันว่าทำอะไร
จะให้คนอื่นได้มองเห็นสิ่งที่วิทยาลัยจาวบ้านทำ เนื่องจากสิ่งที่ทำคนนอกไม่รู้ เพราะการทำงานเป็น

วิธีธรรมชาติมากทำอะไรที่จะให้ปรัชญาการเรียนรู้ของวิทยาลัยจาวบ้านเข้าไปอยู่ในหัวใจของทุกคนให้ได้ เช่น เรื่องน้ำบ่อน้ำน้ำบ่อหลัง วิทยาลัยชีวิตมุ่งเรียนรู้เพื่อดูแลรักษาแทนการเรียนรู้ที่มุ่งแค่ใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นปรัชญาที่ลึกมากถ้าสามารถทำให้เป็นปรัชญาที่นำการศึกษาในระบบได้จะทำให้การศึกษาและคุณภาพชีวิตของผู้คนดีขึ้นมาก การเชื่อมโยงที่ดีที่สุดคือการทำให้เป็นธรรมชาติมากที่สุด แต่วิธีนี้มีข้ออ่อนคือคนนอกไม่รู้ ไม่เข้าใจ คามไม่ทัน จึงต้องมีการทำงานสื่อสารกับสังคมอย่างต่อเนื่อง เช่น ปีนี้แม่ว่างเลี้ยงผ่าย 15 ลูกก็จะต้องมีการสื่อสารกับภายนอกด้วย ทุกครั้งที่มิกิจกรรมในพื้นที่ควรจะต้องเคลื่อนไหวสังคมด้วยเสมอ จึงจำเป็นที่จะต้องมีคนที่ทำหน้าที่สื่อกับสังคมควบคู่กับการเคลื่อนงานในพื้นที่รวมถึงการเคลื่อนทางนโยบายด้วย ข้อเสนอคือต้องเชื่อมโยงการเคลื่อนงานในพื้นที่ชุมชน พื้นที่สังคม และพื้นที่นโยบายต้องเคลื่อนไปพร้อมกัน

2. เชื่อมร้อยถ่ายทอดผู้รู้ที่หลากหลาย และขยายแหล่งเรียนรู้องค์ความรู้ชุมชนที่เป็นประเด็นที่สร้างความสามารถในการจัดการทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับความอยู่รอดร่วมกันอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านการจัดการทรัพยากร การพัฒนาแบบแผนการผลิต ที่เชื่อมสัมพันธ์เรื่องวัฒนธรรม ความเชื่อ โดยการนำประเด็นรูปธรรมแหล่งเรียนรู้เป็นหัวข้อบูรณาการสู่ประเด็นอื่น ๆ เพื่อให้ชุมชนเป็นสุขอยู่รอดร่วมกัน ดังที่พ่อหลวงจอม ได้เปรียบว่า "ปัจจุบันมีเหแล้วแต่ตาข่ายยังห่างอยู่ ลูกตะกั่วก็ยังไม่หนักพอ มีความรู้ก็มากที่กระจายอยู่กับผู้คนข้อเสนอคือ ภาระกิจต่อไปจะต้องหาแนวร่วมเพื่อเพิ่มความถี่ของแห (ทั้งแน่นและกว้าง) สิ่งทีวิทยาลัยจาวบ้านจะหนุนต่อไปคือการสร้างกระบวนการให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้นำในส่วนต่างๆของชุมชน เช่น ผู้นำที่มีบทบาทในการจัดการทรัพยากร ผู้นำทางการสาขปกครอง อบต. แม่บ้าน เยาวชน ผู้นำทางวัฒนธรรมสาขาศาสนา ประชาคม คนเหล่านี้มีทุนเดิมคือเป็นที่ยอมรับของชุมชน" เชื่อมโยงการใช้แหล่งเรียนรู้สร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้กับเด็กนักเรียนเยาวชนที่ออกจากพื้นที่ไปรับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาทั้งในและนอกชุมชนลุ่มน้ำวางให้มีเกิดจิตสำนึกรักบ้านเกิด รักธรรมชาติ ภาควิชาใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยวิทยาลัยจาวบ้านควรต้องมุ่งพัฒนาแหล่งเรียนรู้กลางทั้งลุ่มน้ำวังคอนบนและตอนล่างที่มีพื้นที่อยู่แล้วให้มีความพร้อมในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

3. พัฒนาศักยภาพผู้นำ ครูภูมิปัญญาเพื่อพัฒนารูปแบบ เทคนิควิธีการสื่อสารเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เช่น ใช้วิธีการพูดคุยและภาษาท่าทีที่ไม่ก้าวร้าวหรือไม่วิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่างๆ ในด้านลบมากเกินไป เพราะจะทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี เข้าหาผู้อื่นอย่างมีศิลปะ และการนำความรู้ ความเชื่อ คำสอนเดิมของตนเองมาเป็นแปล (ตีความ) เป็นภาษาใหม่เพื่อใช้เป็นฐานในการปรับใช้ในการทำงานกับคนในยุคปัจจุบัน เช่น บทบาท นิทานพื้นบ้าน ฯลฯ ศักยภาพในการสร้างความร่วมมือกับกลไกในระบบโรงเรียน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น องค์การพันธมิตร องค์การทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วาง ที่สามารถจัดการปัญหาได้จริงส่งผลต่อการพัฒนาแหล่ง

เรียนรู้ชุมชนที่สามารถสร้างการเรียนรู้ให้กับสังคมภายใต้กระแสทุนหรือเปลี่ยนแปลงนโยบายที่สอดคล้องกับแกนความสัมพันธ์ที่จะเชื่อมกับองค์กรภายในลุ่มน้ำวาง และนอกกลุ่มน้ำวาง รวมทั้งเสริมสร้างการเรียนรู้การวิเคราะห์ติดตามสถานการณ์ภายนอกที่เข้ามากระทบกับชุมชน

กระบวนการทำงานในระยะต่อไปควรดึงทีมงานประสานงานติดตามเรื่องนี้โดยตรงทำหน้าที่เอื้ออำนวยในการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนพูดคุย โดยภาษาและวิถีที่คนในท้องถิ่นสามารถเข้าใจกันได้โดยง่าย รูปแบบวิธีการเรียนรู้ร่วมในระยะต่อไปคือทำให้ผู้นำแต่ละบ้านมีโอกาสพบปะหมุนเวียน (แอ่วหากัน) ระหว่างหมู่บ้านต่างๆ และ“ผ่อกอยภายนอก” การเรียนรู้ร่วมกันผ่านรูปธรรมการทำการกิจกรรม

4.การพัฒนากระบวนการข้อมูลและการสื่อสาร ควรมีการจัดทำระบบฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้ องค์ความรู้ภูมิปัญญาชุมชน เพื่อการสื่อสารกับสังคม เช่น แผนผังแหล่งเรียนรู้ ทำเนียบผู้รู้ผู้ทรงคุณ อย่างไรบ้าง มุ่งทำการศึกษาถอดสรุปและประมวลเนื้อหาสาระ องค์ความรู้ของแต่ละพื้นที่ให้ลึกซึ่งกลุ่มลึกในทางปัญญา ที่สามารถเข้าใจและใช้ภาษาอย่างง่ายเพื่อสื่อสารกับสังคมให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ เมื่อพร้อมแล้วก็ประกาศเปิดตัวเพื่อเชิญชวนให้คนเข้าไปเรียนรู้โดยต้องมีทั้งสาระและกระบวนการเช่นคู่ของจริง อยู่ในพื้นที่ร่วมกับชาวบ้าน และรูปแบบอื่นๆ ที่เป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

5.การพัฒนากระบวนการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนแก่คนภายนอกให้ชัดเจน เพื่อจะทำให้ชุมชนไม่ตกอยู่ในสถานะที่เป็นฝ่ายรองรับเพียงฝ่ายเดียว รวมทั้งสามารถคัดกรองรองรับเฉพาะผู้ที่สนใจเข้ามาเรียนรู้จริงเท่านั้น ซึ่งชุมชนจะต้องกำหนดตั้งแต่เรื่องรูปแบบ เนื้อหา การจัดการ (อาหาร ที่พัก) ระยะเวลาในการเรียนรู้ เงื่อนไขอื่นในการอยู่ร่วมกับชาวบ้าน และอื่นๆ อาจจะต้องมีการจำแนกกลุ่ม เช่น นักศึกษาดูงานเป็นกลุ่ม นักศึกษาดูงาน องค์กรชาวบ้านต่างๆ หน่วยงานของรัฐ หรืออาจจะจำแนกเนื้อหา เช่น หลักสูตรเหมืองฝาย ศาสนธรรม วิถีชีวิตบนดอย เป็นต้น โดยการเรียนรู้ประสบการณ์บทเรียนในการจัดการเรียนรู้กับคนภายนอกชุมชนสามารถแลกเปลี่ยนกับชุมชนที่มีประสบการณ์เช่นพื้นที่แม่ทา

6.ควรมุ่งประสานสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้ององค์กรท้องถิ่น ทั้งหน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรศาสนา สถานศึกษา โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้นโดยมีเป้าหมายให้อบด.ออกข้อบัญญัติท้องถิ่นรับรองการจัดการทรัพยากรของชาวบ้าน เนื่องจากกฎหมายระดับชาติที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน เช่นเรื่องการใช้ที่ดิน การใช้ไม้ของชาวบ้านเนื่องจากที่ผ่านมาหน่วยงานภายนอกทั้งโครงการหลวงและหน่วยงานป่าไม้เข้ามาสร้างปัญหาให้ชาวบ้านตลอด ตัวอย่างที่ชัดเจนในช่วงที่ผ่านมาคือเรื่องการจัดที่ดินซึ่งทำให้ชาวบ้านทะเลาะขัดแย้งแบ่งออกเป็นหลายกลุ่ม รวมทั้งมีชาวบ้านถูกจับหลายราย ทั้งที่เข้าไปใช้ไม้ในเขตที่ชุมชนกันพื้นที่ไว้ให้เป็นป่าชุมชนใช้สอย เป็นต้น

7. การประสานเชื่อมโยงความร่วมมือกับสถานศึกษาในระบบทั้งในระดับโรงเรียน และ อุดมศึกษา หรือมหาวิทยาลัยที่มีอยู่ทั้งในและนอกพื้นที่ เช่น ความร่วมมือกับโรงเรียนบ้านกาด วิทยาคมจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนลุ่มน้ำวาง ร่วมมือมหาวิทยาลัยรามคำแหงจัดทำโครงการ มหาวิทยาลัยชีวิต ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ฯ เพื่อจัดการศึกษาร่วมกัน โดยประสาน ให้เข้ามาเรียนรู้และหนุนช่วยพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนและสังคมโดยมี ข้อเสนอต่อบทบาทของสถาบันการศึกษาในทางปฏิบัติ เช่น

1. การนำนักศึกษาเข้าไปเรียนรู้ร่วมกับชาวบ้าน ทั้งแบบระยะสั้นระยะยาวภายใต้การเคารพ วิถีชีวิตชาวบ้าน
2. สนับสนุนข้อมูลความรู้ที่ถนัดและเชี่ยวชาญ เช่น กฎหมายต่างๆ การค้าเสรี FTA ประสิทธิภาพแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่อื่นๆ เป็นต้น
3. ให้นักวิชาการมองปัญหาทั้งลุ่มน้ำเพราะที่ผ่านมา นักวิชาการมักเข้าร่วมเฉพาะกิจกรรม หรือประเด็นที่ตนเองสนใจเท่านั้น และร่วมสังเคราะห์ข้อมูลองค์ความรู้ร่วมกับชุมชน
4. หนุนเสริมงานทางด้านการสื่อสารกับภายนอกเพราะชาวบ้านทำได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากมีภาระกิจอื่นมาก เช่น ต้องพัฒนา สร้างการเรียนรู้ และการสื่อสารภายใน
5. ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยให้นำความรู้ของท้องถิ่นเข้าไปสร้างการเรียนรู้กับนักศึกษาตาม รูปแบบและช่องทางต่างๆ ที่สามารถทำได้ซึ่งขณะนั้นนโยบายเรื่องการศึกษาต่างๆ ก็เปิดกว้าง มาก ดังเช่น ร่วมมือกับโรงเรียนบ้านกาดวิทยาคมจัดการเรียนรู้ “ภูมิปัญญาชุมชนลุ่มน้ำวาง” ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยรามคำแหงจัดทำโครงการมหาวิทยาลัยชีวิตจัดการเรียนรู้ “สหวิทยาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น”

